

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42

Şubat 2016 February 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

I. TBMM'NİN YARDIMA MUHTAÇ MEBUSLARI MESELESİ ISSUE OF THE FIRST TGNA' DEPUTIES IN NEED

İrşad Sami YUCA*

Öz

1918-1922 yılları arasında Anadolu'nun muhtelif yerleri İtilaf kuvvetleri tarafından işgal edilmeye başlanmış, toplumsal birlik ver beraberlik aşınmış ve halk çarpıcı bir şekilde ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bölgesel direniş kuvvetleri olan Kûva-yı Milliye'nin kesin bir zaferi getirmek noktasında mühim eksiklikleri bulunmaktaydı. Halkın umut ettiği istiklali tesis etmek ve toplumsal sıkıntıları aza indirmek iddiasıyla Ankara'da Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının gayreti ve halkın teveccühü ile bu zor şartlar içinde I. TBMM açılmıştır. Yurdun birçok şehrinde seçilerek gelen mebuslar, bu yıllarda hâkim olan siyasi ve ekonomik zor şartlara rağmen büyük bir vefa örneği göstererek çalışmışlardır. Kurtuluş hareketi başarıya ulaştırılmış ve uluslararası kamuoyu bağlamında halkın istiklalini hukuken tesis etmiş olan I. TBMM yorgun düşmüştür. Görevini 1923 yılı içerisinde II. Meclis'e devrederek vazifesini tamamlamıştır. Ancak istiklali sağlayan kadrodan sonra gelenler ekonomik ve bazı diğer toplumsal sorunları çözmekte aynı başarıyı gösterememiştir. Bu yıllarda dünya çapında ortaya çıkan ekonomik ve siyasi gelişmelerdeki gerilimler de yeni Türkiye üzerinde olumsuz etkiler bırakmıştır. 1940'ların başından itibaren Türkiye'nin ekonomisi ciddi sorunlarla boğuşmuş, bunun ağır faturasını halk ödemiştir. Tek Partili yılların ikinci devresinde ağırlaşan sosyo-ekonomik zorluklar I. TBMM'de mebusluk yapmış olanları da olumsuz etkilemiştir. Onların, I. TBMM çatısı altında halkın istiklali yolunda gösterdikleri fedakârlıklar dönemin hükümetleri tarafından unutulmamış ve bir vefa örneği olarak muavenete muhtaç olanlara çeşitli yardımlar yapılmıştır. Bu çalışmanın ana konusunu 1939-1949 yılları arasında muavenete muhtaç mebuslara yapılan yardımlar teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: TBMM, Cumhuriyet, Mebus, CHP, Yardım.

Abstract

Between the years 1918 and 1922 various parts of Anatolia began to be occupied by the Entente forces, social unity and solidarity was worn out and the people faced economic problems in a dramatic way. The Kuva-yı Milliye as the regional resistance forces had important shortcomings in obtaining a definite victory. In these extra ordinary conditions, the first parliament (Turkish Grand National Assembly-TGNA) was opened in Ankara thanks to Mustafa Kemal Pasha and his friends' efforts and the public support in order to establish independence that the public hoped for and to minimize social difficulties. The deputies in the first TGNA that were selected and came from the various parts of the country worked hard and demonstrated a great example of fidelity in spite of the difficult economic and political conditions dominating in those times. Liberation movement was accomplished and eventually the first TGNA having legally built up the public independence in the context of international community got tired. Therefore it completed its duty with the devolvement to the second parliament in 1923. The staff that came after those from the first TGNA accomplishing independence could not indicate the same success in solving economic and some other social problems. Additionally in these years the economic and political tensions worldwide had adverse effects on Turkey. Turkey's economy was struggling with serious problems from the beginning of 1940s. The most explicit bill was paid by the public living in hard life conditions. Those economic difficulties in the second term of the single-party years had also negatively influenced the deputies from the first TGNA. However, these deputies' sacrifices for the public independence were not forgotten by the government and the deputies in need were provided with financial support as an example of fidelity. This study aims to examine the support given to these deputies in need between the years 1939 and 1949.

Keywords: TBMM, Republic, Deputy, CHP, Aid.

Giriş

1918 yılına kadar devam eden I. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı en çarpıcı siyasi ve askeri sahne; İttifak Grubu'nun bariz yenilgisiydi. Bu grubun içerisinde Osmanlı Devleti de yer almış Mondros Ateşkes Antlaşması'nın (1918) imzalanması lar ,Anadolu'da toplumsal bir şaşkınlığa sebep olmuştur. Yüzyıllardır güçlü bir imparatorluk olarak varlığını sürdüren Osmanlı toplumunun, ya bu durumu bir kader olarak kabul etmesi ya da Anadolu'daki tüm farklı unsurları, bütünü aslı yapıları olarak kabul edip bunlarla yeni bir diriliş öyküsü oluşturması gerekiyordu. Anadolu insanı, içine sürüklendiği bu siyasi ve askeri ahvale karşı Mustafa Kemal Paşa ve diğer genç milliyetçi subay ve de aydınların çalışmaları ile İslam dinini etkisiyle de yeni bir toplumsal psikoloji inşa olunmaktaydı. Toplum yeni bir ruhun etrafında, bütün yapı taşlarıyla kurtuluş yolunda birbirine kenetlenmeye ve istiklal yolunda gerekli tavırları sergilemeye hazırdı. Yalnız devam eden sürecin eksik tarafı, toplumun özgürleşme yolunda girmiş olduğu bu yolda, onu hedeflerine ulaştıracak öncü kadroyu kimin ya da kimlerin teşekkül ettireceğiydi. Bu eksiklik Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları tarafından Mayıs, 1919'dan itibaren karşılanacak veyle de I. TBMM açılmıştır. I. Meclis ekseninde yapılacak çalışmalarla istiklal mücadelesi yeni bir aşamaya evrilecekti.

*Yrd. Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, s.yuca@alparslan.edu.tr

Bu nedenle yeni Türkiye'yi ortaya çıkarmasından dolayı çeşitli niteliklemlerle anılmaktadır. Bu niteliklemlerin başlıca olanlarından birisi: I. TBMM'nin kurucu bir kimliğe sahip olduğu gerçeğidir. Kurucu ifadesiyle birinci meclisin yeni Türkiye'nin siyasi, askeri ve diğer toplumsal konularda temellerini oluşturmasındaki etkisi kast edilmektedir. Ayrıca yeni Türkiye'yi inşa etme sürecinde birinci meclisin kurucu asli kimliğini besleyen en önemli değerlerden birisi toplumun bütün diğer unsurlarının en az bir mebusla da olsa temsil edilmesidir. İlk meclisin bu yapısal özelliği belki de az imkânlarla büyük başarılar kazanmasındaki en etkileyici unsurlardan birisi olarak görülebilir.

Birinci meclisin, toplumun farklı bileşenlerini kendi bünyesinde seçim yoluyla toplaması, onun demokrat bir özelliğe de sahip olduğunu ortaya koymaktaydı. Bilhassa dönemin olağanüstü şartları gereği ülke yönetiminde güçler birliği ilkesini benimsemiştir. Bu nedenle I. TBMM, siyasi kuvvet ekseninde kendi kurumsal varlığı üzerinde bir güç kabul etmeden yasama, yürütme ve yargıyı üzerinde toplamıştır. I. TBMM bu üç hukuki yönü halk adına kullanmaya yetkili olduğunu beyan etmesi dönemin Anadolu insanının yüzyıllarca süren imparatorluk deneyiminin karşılaştığı yeni bir durumdur. Bu yönüyle saltanata ve tek kişi veya zümrenin yönetimine karşı olmasından dolayı ihtilalci ve halkçı kimliğinin olduğuna vurgu yapmaktadır.

Milli Mücadele yıllarında Anadolu insanının emperyalist kuvvetlere karşı giriştiği mücadelede, I. TBMM'nin öne çıkan en önemli yönlerden birisi de üç yıllık çalışma müddetince siyasi partilerin teşekkülünden uzak kalmış olmasıdır. Ancak birinci meclis çeşitli gruplaşmaların mücadele alanı olmaktan da kurtulamamıştır. Birinci meclisin bu genel iç siyasi yapısına rağmen, meclisin temel özlemle beklediği istiklalinin politik ve askeri açılardan sağlanması ve de en kısa sürede ekonomik ve toplumsal diğer sorunların çözümü için birlikte hareket etmeyi gerektiriyordu. İşte birinci mecliste devrin zor şartları altında görev görmüş mebusları ileriki yıllarda ülkenin genel ekonomik durumundan dolayı gündelik yaşamlarını devam ettirmekte birtakım zorluklar yaşamışlardır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu mebusların kim olduğu ve bir vefa örneği olarak VI, VII ve VIII. dönem TBMM'nin onları unutmuyarak, birtakım mali yardım ve emeklilik düzenlemeleriyle bu mebuslara yardım etmiş olması ele alınacaktır.

Anadolu'da Bir Halk Meclisi: I. TBMM

İtilaf kuvvetleri tarafından Mondros Mütarekesi'nin, İstanbul hükümetine kabul ettirilmesinden kısa bir müddet sonra, Musul ve akabinde de Hatay/Dörtyol dolayları işgal edilmeye başlandı. Osmanlı topraklarının işgal edilmeye başlanması, başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere ordu içerisinde genç milliyetçi subayların sert tepkisini çekmiştir. İşgallere karşı yerel ölçekteki direniş hareketleri olan Kûva-yı Milliye süreci de başlamıştır. Ankara'da halkın istiklali için vücut bulacak olan I. TBMM'nin de temel nedenleri arasında siyasi ve askeri açıdan halkın istiklalini tesis etme. Bu süreçte M. Kemal Paşa' düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: *"Bu durum karşısında bir tek karar vardı. O da milli egemenliğe dayalı, kayıtsız şartsız yeni bir Türk Devleti kurmak, işte daha İstanbul'dan çıkmadan düşündüğümüz ve Samsun'da Anadolu topraklarına ayak basar basmaz uygulamaya başladığımız karar, bu karar olmuştur."*¹ Bu sözlerinden anlaşılacağı üzere işgallere karşı sistematik bir kuvvet merkezinin inşa olması gerektiği fikri, M. Kemal Paşa'nın daha İstanbul'da olduğu vakitlerde şekillenmiştir.

I. TBMM'nin kuruluş yolunda kat edilen fevkalade önemli siyasi ve sosyal koşullar, Anadolu için tarihi bir süreçti. Yerel ve bölgesel nitelikli kongreler ve hazırlıklar ile halkın seçtiği temsilciler toplumun umut ve beklentilerinin ağırlığı altında vazife üstlenmekteydiler. Ankara'da açılacak olan meclisin görev yapacağı bina ve temsilcilerin kalacağı yer ile milli istiklal için gerekli diğer bütün maddi ve manevi imkânlar halkın desteğiyle sonuna kadar temin edilmekteydi.² Enver Behnan Şapolyo bu tarihi anlar için şunları söylemektedir: *"Bina henüz tamamlanmamıştı. Kiremitleri bile döşenmemişti. Pek çok noksanları vardı. Kiremit yetmedi. Ankaralılar kendi çatılarından kucak kucak kiremit taşıyarak çatıyı kapattılar. Bu manzara çok anlamlıdır. (...) Mecliste mebusların oturacağı sıra bile yoktu. Ankara Muallim Mektebi'nin tatbikat okuluna ait sıralar getirildi. O tarihte Ankara'da elektrik de yoktu. Kahvelerin birinden alınan petrol lambası asılarak aydınlatma sorunu da halledildi. Salonun koridoruna mebusların su içmesi için üç küp konuldu, üzerine maşraba bırakıldı"*.³ Bir cümle de olsa bir değerlendirme gerekir.

Anadolu'nun Müslüman halklarının ortak beklentisi istiklal ve toplumsal barışın yeniden sağlanmasıydı. Halkın bu istek ve taleplerini yerine getirmek iddiasında olan I. TBMM 23 Nisan 1920'de halkın her kesiminden insanların katılımıyla cuma günü dualar eşliğinde açılmıştır. Meclisin ilk üyeleri farklı siyasi ve toplumsal tabana dayanmaktaydı. 11 Nisan 1920'de feshedilen son Osmanlı Meclisi Mebusan'ın bazı mebusları İstanbul'dan Ankara'ya geçerek I. TBMM'nin müdavimleri arasında yerlerini aldılar. Diğer mebuslar ise 19 Mart 1920'de Mustafa Kemal Paşa'nın merkez liva ve komutanlıklara kısa bir

¹ Kemal Atatürk (1996), *Nutuk*, Cilt: 1, MEB Yayınları, İstanbul, s. 8.

²Şerif Güralp (1958), *İstiklal Savaşının İç Yüzü*, İstanbul, s. 52.; Enver Behnan Şapolyo (1969), *Mustafa Kemal ve Birinci Büyük Millet Meclisi*, Ülkemiz Yayınları, Ankara, s. 6-8.

³ Enver Behnan Şapolyo (1969), *Mustafa Kemal ve Birinci Büyük Millet...*, s.20.

sürede Ankara'da fevkalade salahiyetlere haiz bir meclisin açılması için en az beş temsilciyi seçip göndermelerini isteyen telgrafından sonra seçilip gelenlerden müteşekkildi. Seçimler kısa bir zaman zarfı içerisinde yapıldıktan sonra seçilen temsilciler zor ulaşım koşulları içerisinde Ankara'ya ulaşabilmek için yola koyulmuşlardır.⁴ Seçilen mebusların ancak bir kısmı meclisin açılacağı 23 Nisan 1920'de Ankara'da hazır olmayı başarabilmiştir. Seçimle mebus olan temsilcilerin dışında birinci meclise mebus olarak kabul edilenlerin bir kısmı ise Malta sürgününden yurda dönen kişilerden oluşmaktaydı. Dönemin genç bir tarih öğretmeni ve de gazetecisi olan Şapolyo birinci meclisin üyeleri hakkında şunları söyler: "İstanbul'dan ve Anadolu'nun muhtelif vilayetlerinden gelen mebuslar arasında birçok sınıfa ait insanlar vardı. Bu mebuslar arasında yüksek tahsil görmüş ve Avrupa'da okumuş olanlarla beraber, Anadolu'nun eşrafından, aşiret beylerinden, ulema sınıfından olanlar da mevcuttu. Mebuslar inkılâpçı olarak "radikaller" ve "muhafazakârlar" diye iki kısımdı. Radikaller iki gruptu milliyetçiler ve sosyalistler idi. Muhafazakârlar ise müfritler ve mutediller diye iki kısımdı."⁵ Anlaşılacağı üzere birinci meclisin toplumsal tabanı geniş bir sınıfa dayanmaktaydı. Bu nedenle birinci meclisin Türk siyasi hayatı içerisindeki en önemli yeri, demokratik yönünün güçlü olmasıydı.

Milli Mücadele yıllarının olağanüstü toplumsal ve siyasi koşullarında Ankara'ya ilk etapta ancak belli bir kısım mebus ulaşmıştır. Bu nedenle birinci meclisin açılışı esnasındaki mebus sayısı ile daha sonra istifa, görevden uzaklaştırma, vefat ve diğer sebeplerden dolayı oluşan üye tam sayısı hakkında gerçek bilgiler mevcut olmayıp bu konuyla ilgili çeşitli rivayetler söz konusudur. İlk meclisin müdavimlerinden olan Mazhar Müfit Kansu'ya göre, mebus sayısı toplamı 437'dir. Mustafa Kemal Paşa'ya yakınlığı ile bilinen ve özel kalem müdürlüğünde de bulunmuş olan Tefik Bıyıklıoğlu ise mebus sayısını 338 olarak vermiştir.⁶ Tarihçi İhsan Güneş, birinci meclisin mebus sayısının 378 olduğunu beyan etmiştir.⁷ Tarihçi Suna Kili ise bu sayının 376 olduğunu söylemiştir.⁸ Türk parlamento tarihi üzerine yaptığı çalışmalar ile bilinen Kazım Öztürk ise, T.B.M.M Albümü adlı çalışmasında mebus sayısını 437 olarak vermiştir.⁹ T.B.M.M tarafından hazırlanan ve üç cilt halinde yayınlanan meclis albümünde ilk dönem mebus sayısı 436 olarak belirlenmiştir.¹⁰ İlk meclisin müdavimlerinden olan Ali Fuat Cebesoy, hatıralarını kaleme aldığı eserde mebus sayısını 337 olarak vermiştir.¹¹

Tarihçi ve gazeteci kişiliğiyle bilinen Şapolyo ise birinci meclisin toplanması esnasında ancak 115 mebusun hazır bulunduğunu ifade etmiştir. Meclisin açılmasından bir müddet sonra Mayıs 1920'de Anadolu'nun çeşitli livalarından 62 üyenin daha Ankara'ya ulaştığını aktarmıştır. Şapolyo mebus sayısının 1920'nin sonuna doğru 27 üyenin ve ertesi yıl da ise 3 mebusun daha Ankara'ya geldiğini aktarmıştır.¹²

I. TBMM'ye ait isim defterinde 1920-1923 yılları arasında mebus sayısının 337 olduğu belirtilmiştir. Bu zaman zarfında mebuslardan 71'i istifa ettiği, 24'ünün ise çeşitli nedenlerden dolayı vefat etmiş olduğu bilgisi düşülmüştür. Bu dönem boyunca 3 mebusun ise üyeliği düşürülürken, bir mebusun mebusluğu ise reddedilmiştir.¹³

Mili Mücadele yıllarında halkın istiklalini sağlamak iddiasıyla yola koyulmuş olan birinci meclisin mebusları birbirinden farklıklar da arz etmekteydi. Örneğin her mebusun eğitim durumu ötekinden farklıydı. Aynı özellik mesleki durumlarında da kendini göstermekteydi. Mebuslardan yaklaşık 120 kişi çeşitli esnaf gruplarından gelmekteydi. Diğer meslek oranları şöyleydi: çiftçi 40, ziraatçı 32, hukuk-avukat 20, basın yayın mesleğinden olan 11, mühendis 2 ve son olarak bir de işçi bulunmaktaydı. Birinci Mecliste bulunan mebuslardan 125'i daha önce devlet memurluğunun çeşitli kademelerinde çalışmış olanlardı. Bu mebusların devlet memurlukları ise şöyledir: Dâhiliye Nazırlığından 25, Adalet Nazırlığından 19 kişinin dışında, ayrıca iç kâtipler, tahsil memurları, telgraf memurları ve hapisane müdürüne kadar her kesimden diğer memur gruplarından mebus olanlar mevcuttu. Askeri sınıftan ise çeşitli rütbelerden olmak üzere 53 asker kökenli mebus bulunmaktaydı. Diğer mebuslar 5'i aşiret reisi, ilmiye sınıfından 37, 14 müftü, 13 müderris, 10 kişi de Mevlevi, Bektaşî, Nakşibendî gibi dini cemaatlere bağlı tarikat şeyhleriydi.¹⁴

İlk meclisin kayda değer bir başka özelliği ise açılışından bir müddet sonra kendi bünyesi içerisinde farklı toplumsal tabanlara dayanan mebusların kendi aralarında gruplara bölünmesiydi. Meclis bünyesindeki bu gruplaşma biçimi politik açıdan sert ve keskin boyutlarda olmaktan ziyade, dini yaşam ve

⁴ Kemal Atatürk, Nutuk..., s. 420.; Utkan Kocaturk (1987), *Atatürk, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları*, Ankara, s. 29.

⁵ Enver Behnan Şapolyo (1969), *Mustafa Kemal ve Birinci Büyük Millet...*, s. 33-36.; Enver Behnan Şapolyo (1935), "Ankara'nın Göçen Taş Hanı", *Varlık*, Sayı: 44, s. 314.

⁶ Tefik Bıyıklıoğlu (1960), "Birinci TBMM'nin Hukuki Statüsü ve İhtilalci Karakteri", *Belleten*, Cilt: XXIV, Sayı: 93-96, s. 648.

⁷ İhsan Güneş (1987), *Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Düşünce Yapısı*, Eskişehir, s. 79.

⁸ Suna Kili (1982), *Türk Devrim Tarihi*, Tekin Yayınevi, İstanbul, s. 57.

⁹ Kazım Öztürk (1973), *T.B.M.M Albümü (1920-1973)*, Önder Matbaası, Ankara, s. 73.

¹⁰ *T.B.M.M Albümü (1920-1994)*, T.B.M.M Genel Sekreterliği Yayınları, Ankara, 1994, s. 49.

¹¹ Ali Fuat Cebesoy (1960), *General Ali Fuat Cebesoy'un Siyasi Hatıraları*, Cilt:1, Vatan Neşriyat, İstanbul, s. 310

¹² Enver Behnan Şapolyo (1969), *Mustafa Kemal ve Birinci Büyük Millet...*, s.25.; İhsan Ezherli (1986), *Türkiye Büyük Millet Meclisi 1920-1986*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, s. 31.

¹³ Ahmet Demirel (1994), *Birinci Meclis'te Muhalefet*, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 92.

¹⁴ Ayşegül Demirden Yüzgeç (2006), "Birinci Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı Ve Faaliyetleri (1920-1923)", Yayınlanmamış Y. L. Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, s. 68.

çeşitli siyasal ideolojiler bağlamında bir ayrışmaydı. Ayrışmanın keskin ve sert olmayışındaki temel nokta-i nazar halkın istiklalinin sağlanmasında grupların hassas bir şekilde ortaklaşmasıydı. I. TBMM'nin ilk yıllarında sırasıyla Hâkimiyet-i Milliye, Öğüt ve Yeni Gün gazeteleri için muhabirlik yapan Şapolyo, o günlerde meclis bünyesindeki siyasal gruplaşmalar hakkında şu tespitlerini aktarmaktadır: "*Birinci Büyük Millet Meclisi'nde seçilen mebuslar: Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin üyeleri idi. Buna göre Büyük Millet Meclisi umumi heyetle Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin siyasi bir grubu mahiyetinde idi. Bu cemiyetin ündeleri meclise hâkim bir durumda idi. (...) 1920 yılı ortalarında bazı mebuslar birtakım teşekküller meydana getirdiler. Bu mebuslar Atatürk'ün "halkçılık programı" adındaki eserinden mühlhem olmuşlardır. Bu eser tap edilmişti. Birinci Millet Meclisinde şu siyasi gruplar meydana geldi: Tesanüt, İstiklal, Müdafaa-i Hukuk, Halk Zümresi ve Islahat gruplarıdır.*"¹⁵ Anlaşılacağı üzere, birinci meclisin üyeleri çoğunluk açısından Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti grubu içindedir. Buna karşılık diğer grupların varlığı meclisin işleyişine renk ve demokratik zenginlik katmıştır.

Ancak birinci mecliste parti tarzında siyasal kurumsallaşmalara izin verilmemesindeki ana fikir, Milli Mücadele sürecini birlik ve beraberlik ikliminde sürdürüp başarıya ulaştırmaktır.¹⁶ Osmanlı'nın ekonomik ve teknolojik imkânlar açısından gelişmişlik düzeyinin düşüklüğü yanı sıra Ankara'nın, Orta Anadolu'da az gelişmiş küçük küçük bir şehir olması siyasi hayatave gündelik hayata bazı zorlukları katmaktaydı. Birinci meclisin mebuslarının bu zorluklara karşı da mücadele etmek zorunda kalmaları işlerini bir kat daha ağırlaştırmaktaydı. Nihai olarak birinci mecliste birbirinden farklı etnik, cemaat ve ideolojilere bağlı mebusların olmasına karşın ortak ülküleri halkın istiklalini tesis etmekte. Şapolyo, birinci meclisteki: "*İlk mebuslar bu şekilde basit bir hayat yaşıyorlar, fakat hepsi bir gaye etrafında toplanıyorlar, o da hürriyet ve istiklal idi.*"¹⁷ diyerek birinci meclisin genel ruh iklimi hakkında bilgi verdiği gibi, mebusların halkın istiklali yolunda fedakârlıklarının büyük olduğunu ifade etmiştir.

I. TBMM'nin Yardıma Muhtaç Mebusları

Kemalist kadroların kurduğu Tek Parti dönemi boyunca (1923-1950) ülkenin kalkınması yolunda uyguladıkları devletçi ekonomi politikaları ve yabancı sermayeye karşı mesafeli duruşları yeni Türkiye'yi inşa sürecinde, istenilen kalkınmaya ve sosyal refaha ulaşmasına engel teşkil etmiştir. İzmir'de 17 Şubat 1923'te gerçekleştirilen İktisat Kongresi'nde, güçlü bir ülkenin kurulması ve sosyal refahın sağlanması yolunda girişimci bir sınıfın yaratılması ve ekonominin bütün bileşenlerinin ortak heyecanla hareket edeceğine dair bir mutabakata varıldı. Devlet, üstüne düşen yapısal reformları ve diğer ödevlerini yerine getirecek böylece ülkenin kalkınması kısa bir müddet içerisinde tamamlanacaktı. Tabii hedef edilen kalkınmanın yakalanılması ile doğal bir sonuç olarak halktan her kesimin refah düzeyi de paralel bir şekilde iyileşmiş olacaktı.

Kalkınma süreci, 1930 yılına kadar devreye sokulan liberal ekonomik politikaların önemsendiği karma bir model ile önemli başarılar getirdi. Bu dönemde Yerli ve milli karakterli bir sermaye sınıfının ilk belirtileri ortaya çıkmasına karşın, azınlık grupların sermayedar kişileri ise yavaş yavaş ülkeyi terk etmekteydi. 1929 dünya ekonomik buhranı ile birleşen diğer iç politik gelişmeler ekonomik başarısızlıkları ortaya çıkarmıştır.¹⁸ Halk huzursuz ve gidişata tepkili idi. İkinci çok partili hayat girişiminin 1930'ların başında tekrar devreye sokulması ve kayda değer bir neticenin alınmayışı, halk nazarındaki tepkiyi artırmıştır.¹⁹ Bu zaman zarfında Kemalist kadrolar, dünyada artan devletçi ve korumacı politikalara yönelmeye başlamışlardır. Avrupa'da patlak veren II. Dünya Savaşı'nın küresel ekonominin yanı sıra Türkiye üzerinde de yarattığı olumsuzlukların faturasının halkın her kesimine mal olması, trajik toplumsal durumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Örneğin büyük kentlerde ekmeğin karneye bağlanması, karaborsaya karşı Milli Koruma Yasası ve gayr-i müslim vatandaşlardan alınan Varlık Vergisi'nin dönemin birkaç uygulaması olarak gösterilebilir.²⁰ Ayrıca bu dönemde sosyal güvence sisteminin yeterince gelişmemiş olması, toplum içerisinde az bir gelire sahip olanların geçinmelerini olumsuz etkilemiştir.²¹ Bu dönemde I. TBMM'de mebus olarak bulunmuş olan bazı kişilerin ülkenin zor ekonomik koşullarına karşı yaşadıkları mali sıkıntılar, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) yönetiminin gözünden kaçmamıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri maddi/manevi imkânlar dâhilinde ve idealist bir perspektifle devleti yeniden inşa etmek için çalışmalar yürütülmesine karşın iç ve dış gelişmeler yeni zorlukları ortaya çıkarmıştır. Bu yıllarda sosyal güvenlik alanında da gerekli birtakım mevzuat ve diğer hukuki

¹⁵ Enver Behnan Şapolyo (1969), *Mustafa Kemal ve Birinci Büyük Millet...*, s. 57.; Birinci dönem TBMM'de ortaya çıkan gruplar hakkında bakınız. Ahmet Demirel (1995), *Birinci Mecliste Muhalefet: İkinci Grup*, İletişim Yayınlar, İstanbul.

¹⁶ Yılmaz Altuğ (1999), *Türk İnkılâp Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, s. 69.

¹⁷ Enver Behnan Şapolyo (1969), *Mustafa Kemal ve Birinci Büyük Millet...*, s.34.

¹⁸ Hasan Akyıldız, Ömer Eroğlu (2004), "Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları", *SDÜ İİBF Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1, ss. 43-62.

¹⁹ Ahmet İncekara (1998), "Türk İktisat Politikalarının Analizi", Yayın Yönetmeni.: Güler Eren, *Yeni Türkiye: Ekonomik, İdari, Hukuki Değerlendirme*, Cilt: 5, Ankara, ss. 3233-3243.

²⁰ Tefvik Çavdar (1985), "Cumhuriyet Dönemi Türk İktisadi Düşüncesi", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 1074-1084.

²¹ Şevket Güneş Bigat (2007), "Ülkemizde İş Ve Sosyal Güvenlik Hukukunun Tarihsel Gelişimine Kısa Bir Bakış", *İstanbul Barosu Dergisi*, Cilt: 81, Sayı: 1, ss. 43-52.

değişikliklerin yapılması için çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Çalışmaların yoğunlaştığı diğer bir konu ise TBMM’de görev yapan mebusların durumuyla ilgilidir. 1920-1923 dönemi ve sonraki meclislerde, mebusların sosyal güvenlik durumları eşitlik prensibi çerçevesinde ele alınıp, diğer çalışan vatandaşlar ile aynı muameleye tabi tutulmuşlardır. Farklı bir koruma veya ayrıcalık doğuracak herhangi düzenlemeye 1941 yılına kadar gidilmemiştir. Ülkenin kurtuluş yıllarında I. TBMM’de tüm zorluklara karşın mebusluk etmiş olanların 1939’un sonuna doğru muavenete muhtaç durumda olanlarına mali yardım yapılması ilk defa CHP’nin gündem maddelerinden biri olmuştur.²² Netice itibariyle bu durumun hal edilmesi için ilk defa CHP meclis grubunun 18 Şubat 1941 tarihli toplantısında ve 77 nolu karar ile mali yardımın yapılması hakkında bir düzenleme yapılmıştır. İlgili karara göre: “Genel Başkanlık tasdikine iktiran eden kararnamede mesleği memuriyet olup da mebusluğa intihap ve hususi kanunlarına tevfiken tekaütlükleri icra edilmiş olanlara tahsis edilmiş bulunan en yüksek tekaüt maaşının tevfikattan sonra ele geçen 94 lira 48 kuruş esas ittihaz edilmiş ve bu ölçüye göre tekaüt aidatları veya halen müstahdem buldukları memuriyetlerin maaş ve ücretleri veyahut arazi, emlak ve akara sahip olanların aylık gelirleri 95 liraya baliğ olmayanlara yardım yapılması tasvip olunmuştur.”²³ Burada da görüldüğü gibi devlet memuriyetinden I. TBMM’ye mebus olarak geçmiş olanlara daha sonra memuriyetlerinden dolayı kendilerine emeklilik maaşı bağlanmıştır. Bu manada her hangi bir geliri olmayan diğer mebuslara da emekliliği olan mebuslara ödenen aylık kadar, kendilerine düzenli mali yapılması uygun görülmüştür.

TBMM’nin birinci devre muavenete muhtaç mebusları, 1941 yılının başlarından itibaren üç ayda bir mali yardım almaya başlamışlardır. 18 Ocak 1943 tarihli 4178 sayılı kanun hükümlerine muvazi olarak ve yine CHP Genel Başkanlığı Yüksek Divanı’na tasdik olunan 116 sayılı kararnamesi uyarınca bu mebuslara ödenen mali yardıma %25 nispetinde zam yapılmıştır.²⁴

1941 yılında yapılan düzenleme, 1948 yılında ülkenin ekonomik şartları göz önüne alınarak yeniden elden geçirilmiştir. Bu sefer yapılan düzenlemenin temel gayesi, Kurtuluş Savaşı zamanında halkın istiklali için çalışmış olan başta Heyet-i Temsiliye üyesi ve 1920-1923 devresinde I. TBMM’de yer almış olan mebuslara devamlı bir iyileştirme yapılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda 15 Aralık 1948 tarihli ve 5269 sayılı kanun çerçevesinde emeklilik hakkı sınırlı bir düzeyde tanınmıştır.²⁵ Kanuna göre:

Madde 1 – Sivas Kongresince seçilen Temsil Heyeti Üyeleriyle Türkiye Büyük Millet Meclisinin Birinci Döneminde bulunan Üyelerden bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte sağ bulunanlara yaşadıkları müddetçe ödenmek ve başkaca zam yapılmamak kaydıyla vatani hizmet tertibinden 350 şer lira aylık bağlanır.

Madde 2 – Birinci maddede yazılı olanlardan ölmüş bulunanların ve bundan sonra ölecek olanların:

A) Evlenmemiş karışma, yaşadığı müddetçe.

B) Yirmi yaşına girmemiş, yüksek tahsile devam etmekte ise yirmi beş yaşını geçmemiş erkek çocuklarına,

C) Eoli bulunmayan kız çocuklarına, evleninceye kadar Vatani hizmet tertibinden 175 lira aylık bağlanır.

Bu madde gereğince aylığa müstahak olanlar birden fazla ise bu miktar aralarında müsavi olarak taksim olunur.

Madde 3 – Sivas Kongresince seçilen Temsil Heyeti ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin Birinci Dönemine üye seçildiği halde iltihak etmeyenlerle iltihak ettikten sonra çekilenler, mazbatası kabul edilmeyenler, ıskat edilenler veya daimî bir memuriyeti tercih ederek ilgisini kesenler ve bunların ikinci maddede yazılı dul ve yetimleri bu kanun hükümlerinden faydalanamazlar.

Madde 4 – Birinci madde hükmüne aylığa müstahak olanlardan Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyesi bulunanlarla 2847, 3656, 3659, 3661 sayılı kanunlara tabi dairelerden, resmî veya hususi kurumlarla bankalar, özel idare ve belediyelerden 350 lira ve ikinci madde hükmüne aylığa müstahak olup da aynı durumda bulunanlardan 175 lira veya daha fazla aylık (Her çeşit zamlarıyla birlikte emekli, dul ve yetim ve vatani hizmet aylıkları dâhil), ücret ve ödenek alanların bu vaziyet ve görevleri devam ettiği sürece bu kanun hükmünden faydalanamazlar. Aylığa müstahak olanların taaddüdü dolayısıyla ikinci maddenin son fıkrası gereğince aylık miktarı 175 liradan aşağı düşenlerden yukarıda yazılı durumda olanların görevlerine ait aylık, ücret ve ödenekleri miktarı ikinci madde gereğince hesap edilecek hisselerinden fazla olduğu takdirde bu kanundan faydalanamazlar ve bunların hisseleri diğerlerine ilâve edilmez.

Madde 5 – Birinci madde hükmüne göre aylığa müstahak olanlardan dördüncü maddede yazılı yerlerden aldıkları aylık, ücret ve öde-nekleri 350 liradan aşağı olanlarla ikinci madde hükmüne göre aylığa müstahak olanlardan aynı durumda bulunup da aylık, ücret ve ödenekleri 175 liradan aşağı bulunanlara aylık, ücret ve ödenekleriyle (Her çeşit zamlarıyla birlikte emekli, dul, yetim ve vatani hizmet aylıkları dâhil) birinciler için 350, ikinciler için 175 lira arasındaki farklar vatani hizmet tertibinden ödenir.

(Dördüncü maddenin son fıkrasında yazılı olanların görevlerine ait aylık, ücret ve ödenekleri, hisselerine düşen aylık miktarından noksan bulunduğu takdirde aradaki farklar keza vatani hizmet tertibinden ödenir.

Madde 6 – Vatan hıyaneti suçundan İdam edilenlerin ikinci maddede yazılı dul ve yetimleri bu kanun hükümlerinden faydalanamazlar.

Madde 7 – Bu kanun yayımını kovalayan aybaşından itibaren yürürlüğe girer.

²²BCA., 490.01.525.2106.1.51.

²³BCA., 490.01.525.2106.1.97.

²⁴BCA., 490.01.525.2106.1.8.

²⁵Fahri Bakırcı (2007), “Meclis Üyelerinin Emeklilik ve Diğer Sosyal Hakları”, *Yasama Dergisi*, Sayı: 5, Nisan-Mayıs-Haziran, ss. 150-184.; “Sivas Kongresince Seçilen Temsil Heyeti Üyeleriyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde Bulunan Üyelere Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanun”, *Resmî Gazete*, Sayı: 7084, 20 Aralık 1948.

Madde 8 – Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.²⁶

Kanunun meclis genel kurulunda tartışıldığı 15 Aralık 1948 tarihli 19. Birleşiminde konuyla alakalı Tunceli mebusu Necmeddin Sahir Silan'ın sözleri şöyledir: “Arkadaşlarım; bu kanun teklifi ile istihdaf edilen esas, Millî İstiklâl Mücadelemizde, Sivas Kongresi Temsil Heyeti ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin birinci döneminde bulunmuş ve bugün birçoğu hayata gözlerini kapamış, sayıları hayli azalmış olan üyelerin, vatanperverlerin vatani hizmetlerini takdire matuftur. Bu böyle olduğu içindir ki bu hizmeti değerlendirmekte Yüksek Kamutayın, çoğunluğunun esas itibarıyla, mutabık bulunduğunu sanıyorum.”²⁷ Türkiye'nin II. Dünya Savaşı öncesi ve sonrası ekonomik nedenlerden dolayı içine girmiş olduğu zorlu durum, halkın birçok kesiminden insanın geçim durumunu sorunlu hale getirmişti. İşte bu esnada ülkenin yeniden kuruluşu safhasında emeği geçen mebuslar unutulmayıp 1939-1949 yılları arasında çeşitli yardımlarla desteklenmiş olmaları bir vefa örneği olarak yakın dönemin tarihine geçmiştir.

1948 yılında resmileşen birinci dönem mebuslarının emeklilik yasası ile Heyet-i Temsiliye'nin ve I. TBMM'nin yaşayan üyelerine ve ailelerinin ekonomik durumlarını iyileştirmek için üç ayda bir maaş ödenmeye başlanmıştır. Bu çerçevede hayatta oldukları sürece 350 Lira aylık verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu üyelerin vefat etmesi halinde ise birinci derecedeki eşi ve çocuklarına dul ve yetim aylığı bağlamında üç ayda bir 175 lira verilmesi karara bağlanmıştır.

1948 yılının son ayında yasalasana 5269 sayılı kanun ile ülkenin kurtuluş yıllarında emeği geçenlere veya vefat edenlerin birinci derecedeki aile üyelerine mali yardım yapılması, dönemin toplumsal şartları göz önüne alınarak yapılmıştı.²⁸ Adı geçen kanundan istifade edenlerden biri de I. TBMM'de Isparta mebusluğu yapmış olan M. Tahir Kocur olup, CHP Genel Sekreteri Fikret Sılay'a hitaben 3 Mart 1949 tarihinde kaleme aldığı mektubunda ifade ettiği düşünceleri şöyledir: “Büyük meclisin memleketin en karanlık günlerinde naçiz dahi olsa milletin selamet-i atiyesi için çalışmış olan eski milletekellerini unutmuyarak taltif ve tatyip yolunda ittihaz ettiği bu necip karara karşı ruhumuzun derinliklerinden kopan hislerimizi iblağa nesahat buyurmanızı diler. O yillardan beri memlekete hidemât-ı beriğ üzerine bulunmuş olan aziz partimize karşı layezel saygı ve bağlılığımız tekrar ve teyit ederim.”²⁹ Kocur bu sözleriyle I. TBMM'de yer almış olup yaptıkları fedakârlıklardan dolayı hatırlanmış oluncaktan memnuniyetini dile getirdiği gibi partiye bağlılığını teyit etmesi de o dönemin şartları içerisinde dikkat çekicidir.

1941-1949 yılları zarfında mali yardım almak için başvuran mebuslardan durumları kabul görülmüş olanları şunlardır:

Tablo 1: 1941-1949 Yılları Arasında Mali Yardım Talebi Kabul Edilen Mebuslar							
Sıra	İli	Adı-Soyadı	Mesleği	Sıra	İli	Adı-Soyadı	Mesleği
1	Adana	M. Hamdi İzgi	Müderri	37	İçel	A. Rıza Ataişık ³⁰	Kadı
2	Afyon	A. Nebil Yurteri ³¹	Müderri	38	İstanbul	H. Hüsnü Işık	Müderri
3	Amasya	A. Rıza Özdarende	Müftü	39	İstanbul	M. Neşed Özercan ³²	Kaymakam
4	Antalya	Mustafa Ebrişim ³³	Bel. Reisi	40	Kars	A. Rıza Ataman	Çiftçi
5	Balıkesir	İbrahim C. Yörük	Tüccar	41	Kars	Fahrettin Erdoğan	Siyasetçi
6	Balıkesir	H. Basri Çantay	Muallim	42	Kayseri	O. Zeki Uşşaklı ³⁴	Bankacı
7	Batum	Akif Sümer	Tüccar	43	Kocaeli	Tahir Barlas	Kaymakam
8	Batum	A. Fevzi Erdem	Müftü	44	Konya	Ömer Büyükyalvaç ³⁵	Müderri
9	Batum	M. Edip Dinç	Tüccar	45	Kütahya	Şeyh Seyfi Aydın ³⁶	Müderri
10	Bitlis	S. Asizade Resul ³⁷	Müdür	46	Malatya	M. Fevzi Bilgili ³⁸	Müderri
11	Bitlis	S. Fevzi Eren ³⁹	Hâkim	47	Maraş	Arslan Toğuz	Polis Şefi
12	Bitlis	Hüsnü Orakçıoğlu ⁴⁰	Kaymakam	48	Muğla	Sadettin Özsan ⁴¹	Tüccar

²⁶“Sivas Kongresince Seçilen Temsil Heyeti Üyeleriyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde Bulunan Üyelere Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanun”, *Resmî Gazete*, Sayı: 7084, 20 Aralık 1948.

²⁷TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, Cilt: 14, Toplantı: 3, 15 Aralık 1948, s. 123.

²⁸Fahri Bakırcı (2007), “Meclis Üyelerinin Emeklilik ve Diğer Sosyal Hakları”..., ss. 150-184.

²⁹BCA., 490.01.525.2105.1.1.

³⁰Mebusun vefat yılı 1942'dir. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Cilt: 1, Ankara, s. 33.

³¹Mebusun vefat yılı 1943'tür. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s.39.

³²Mebusun vefat yılı 1944'tür. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 35.

³³Mebusun vefat yılı 1944'tür. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s.12.

³⁴Mebusun vefat yılı 1945'dir. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 42.

³⁵Mebusun vefat yılı 1944'tür. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, 44.

³⁶Mebusun vefat yılı 1925'dir. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 46.

³⁷Mebusun vefat yılı 1924'tür. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 16.

³⁸Mebusun vefat yılı t 1944'tür. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 47.

³⁹Sivas Kongresi Bitlis delegesi ve Heyet-i Temsiliye üyesi. Mebusun vefat yılı 1933'tür. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 16.

⁴⁰Mebusun vefat yılı 1947'dir. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 16.

⁴¹Mebusun vefat yılı 1949'dur. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 51. Yapılan yardım ihtiyacı yoktur diye sonradan kesiliyor.

13	Burdur	İ. Suphi Soysalioğlu	Gazeteci	49	Muş	Kasım Dede	Tüccar
14	Canik	Süleyman Boşank ⁴²	Siyasetçi	50	Muş	Rıza Kotan	Tüccar
15	Canik	A. Nazif Özalp	Hukukçu	51	Muş	Abdülğani Ertan	Hukukçu
16	Çankırı	Sait Üçok	Tüccar	52	Muş	İ. Sami Muş ⁴³	Müderriş
17	Çorum	Siddik Mumcu ⁴⁴	Mal. Müd.	53	Muş	A. Hamdi Bilgin ⁴⁵	Mal. Müd.
18	Denizli	Mazlum Babalın ⁴⁶	Çiftçi	54	Muş	M. Said Yetgin	Hukukçu
19	Denizli	Hasan Tokcan ⁴⁷	Müftü	55	Niğde	M. Hilmi Soydan	Hukukçu
20	Dersim	M. Zeki Saltık	Binbaşı	56	Niğde	A. Hakkı Sütekin ⁴⁸	Mirliva
21	Düzce	Nuri Aksu ⁴⁹	Bel. Reisi	57	Saruhan	Ömer Ünlü	Çiftçi
22	Ergani	İ. Hakkı Akgün	Kâtip	58	Siirt	Salih Atalay	Müderriş
23	Erzincan	Tevfik Kütükbaş ⁵⁰	Kâtip	59	Siirt	M. Sabri Baysan	Kadı
24	Erzurum	M. Salih Yeşiloğlu	Muallim	60	Siirt	Nuri Bayam ⁵¹	Ticaret
25	Erzurum	S. Necati Güneri ⁵²	Gazeteci	61	Siverek	B. Sıtkı Ocak ⁵³	Müderriş
26	Eskişehir	E. Sabri Akyol	Yüzbaşı	62	Siverek	Abdugani Ensari	Yüzbaşı
27	Eskişehir	H. İbrahim Sipahi ⁵⁴	Tüccar	63	Tokat	M. Rifat Arkun ⁵⁵	Beld. Reisi
28	Gaziantep	Ragıp Yoğun	Kâtip	64	Yozgat	Y. Bahri Tatlı	Çiftçi
29	Gaziantep	M. Yasin Kutluğ	Çiftçi	65	Oltu	Rüstem Acar	Çiftçi
30	Genç	Fikri F. Güngören	Muallim	66	Bitlis	Derviş Sevünç	Kaymakam
31	Genç	A. Haydar Bey ⁵⁶	Tabip	67	Ergani	A. Sırrı Özata ⁵⁷	Maliyeci
32	Hakkâri	Tufan Ülker ⁵⁸	Başkâtip				
33	Isparta	H. Hasan Özdamar	Müderriş				
34	Isparta	M. Tahir Kucur	Hukukçu				
35	İçel	Sami Rıza Arkan	Tüccar				
36	İçel	A. Haydar Arslan	Hukukçu				

Tablo 1, şunu gösteriyor ki birinci devre TBMM’de mebus olarak bulunmuş önemli bir sayıda kişinin mali yardım almak için başvuruda bulunmuş ve bunlar kabul görmüştür. Türkiye’nin birçok ilinin adı geçmesine karşın sayı itibarıyla I. TBMM’de bulunmuş olan Muş’un 5 mebusu mali yardım için başvurmuştur. Başvuru sayısı çok olan diğer ilere ise sırasıyla Bitlis 4 mebus, Batum, Siirt, İçel ve Gaziantep 3’er mebusla mali yardım istekleri kabul görülmüş illerdir. Bölgesel dağılımda başvuru en çok Doğu Anadolu’dan sonra Akdeniz Bölgesi’dir.

Mebusların mesleki dağılımlarında ilk sırada 15 kişi ile din işleriyle uğraşan müderriş ve kadılar bulunmaktadır. İkinci en fazla mesleki grup ise ticaretle ve çiftçilikle uğraşan serbest meslek sahibi kişilerdir. Devlet’in resmi kadrolarında görev görenlerde niceliksel çoğunluk muallimlerde olup arkasından hukukçular gelmektedir. En az meslekleri ise tabip, polis şefi, gazeteci ve askeri sınıftan gelenler oluşturmaktadır. Siyasetle uğraşanların sayısının az bir düzeyde kalmış olması dikkat çekicidir.

Tabloda yer alan Ali Rıza Özdamar, İbrahim C. Yörük, Asizade Resul, S. Necati Güneri, E. Sabri Akyol, A. Haydar Bey, H. Hüsnü Özdamar, Haydar Arslan, M. Neşed Özeran, Ş. Seyfi Aydın, İ. Sami Muş Rıza Kotan ve Abdülğani Ensari gibi mebuslar I. TBMM’den sonraki dönemlerde de mecliste bulunmuşlardır. Özellikle H. Hüsnü Özdamar üst üste yedi dönem boyunca TBMM’de Isparta mebusu olarak bulunmuştur.⁵⁹ Bu veriler ışığında Tek Parti döneminde CHP’ye yakın bir münasebet içerisinde olanların mali yardımlardan istifade ettiği anlaşılmaktadır.

Muavenete muhtaç mebuslardan başvurusu kabul görülenlerden bazıları daha önceki yıllarda vefat etmişlerdir. Tabloda adı geçen mebuslardan Ş. Seyfi Aydın (1923), S. Asizade Resul (1924), B. Sıtkı Ocak (1930), Nuri Aksu (1936), A. Haydar Bey (1923) ve A. Sırrı Özata (1936) adlı mebuslar mali yardımın başladığı 1941 yılından daha önce vefat etmelerine karşın, birinci derecedeki aile yakınlarının başvurusu nedeniyle kendilerine maaş bağlanmıştır. Ayrıca tabloda yer alan 22 mebus ise 1940-1949 yılları içerisinde

⁴²Mebusun vefat yılı 1947’dir. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 20.

⁴³Mebusun vefat yılı 1945’dir. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 52.

⁴⁴Mebusun vefat yılı 1944’tür. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 21.

⁴⁵Mebusun vefat yılı 1943’tür. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 52.

⁴⁶Mebusun vefat yılı 1945’tir. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 22.

⁴⁷Mebusun vefat yılı 1943’tür. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 21.

⁴⁸Mebusun vefat yılı 1942’dir. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 53.

⁴⁹Mebusun vefat yılı 1930’dur. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 17.

⁵⁰Mebusun vefat yılı 1942’dir. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 28.

⁵¹Mebusun vefat yılı 1940’dur. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 55.

⁵²Mebusun vefat yılı 1942’tür. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 29.

⁵³Mebusun vefat yılı 1936’dır. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 58.

⁵⁴Mebusun vefat yılı 1947’dir. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 30.

⁵⁵Mebusun vefat yılı 1945’tir. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 59.

⁵⁶Mebusun vefat yılı 1923’tür. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 30.

⁵⁷Mebusun vefat yılı 1936’dır. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 26.

⁵⁸Mebusun vefat yılı 1948’dir. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 32.

⁵⁹Detaylı bilgi için bakınız, Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Cilt: 1, Ankara.

vefat etmiş olmalarına karşın yardımlardan yararlanmışlardır. Vefat eden mebusların geride kalan birinci derecedeki aile bireylerine yardım edilmesine devam edilmiştir.

Örneğin I. TBMM'de Eskişehir mebusu olarak hizmetleri olan H. İbrahim Sipahi 1947 yılında vefat etmiştir. Sipahi'nin vefatı ile geride 1941 yılında vefat etmiş olan oğlunun eşi ve çocukları kalmıştır. Geçim zorluğu çeken aile çareyi ilgi kanundan yararlanmakta bulmuşlardır. Bu nedenle H. İbrahim Sipahi'nin gelini Latife Hanım, CHP Genel Sekreterliği'ne 21 Ocak 1948 tarihinde yazdığı mektupta, mali durumlarının çok kötü olmasından dolayı kayın pederine verilen maaşın, onun dul ve yetimleri olarak kendilerine verilmesine devam edilmesi için talepte bulunmuştur.⁶⁰ CHP Eskişehir İl İdare Kurulu Başkanı Bekir Karacaşehirde parti genel sekreterliğine hitaben kaleme aldığı 2 Mart 1948 tarihli mektubunda ailenin içinde bulunduğu ahvaliteyit etmiştir. Karacaşehir, mektubunda H. İbrahim Sipahi'nin dul ve yetimlerine mali yardımın devam ettirilmesi gerektiğini bildirmiştir.⁶¹ Bu talepler karşısında CHP Genel Sekreterliği, Eskişehir il idare kurulundan gelen bu talebi ayrıca değerlendirerek, H. İbrahim Sipahi'nin ailesine mali yardımda bulunmaya devam edileceğini kabul etmiştir.⁶²

1940'ların başından itibaren I. TBMM'de yer almış mebuslara verilmeye başlanan mali yardım ile daha sonra 1948'de yasalaşan I. TBMM mebuslarının emeklilik kanunu, çeşitli şartlar dikkate alınarak sınırları daraltılmıştır. Sınırları daraltılan yasanın söz konusu ilave hükümleri şunlardır:

- a) *Vatana ihanet suçundan idam edilmiş olanların dul ve yetimleri bu haklardan yararlanamayacaklardır.*
- b) *Temsil Heyetine ve TBMM'ye seçildikleri halde kurullara katılmayanlara, katıldıktan sonra çekilenlere, tutanağı kabul edilmeyenlere, üyelikten çıkarılanlara, memuriyeti kabul ederek ilgisini kesenlere ve bunların dul ve yetimlerine bu tür bir hak verilmesi söz konusu olmayacaktır.*
- c) *1948 yılında halen TBMM üyesi bulunanlarla, çeşitli yasalar kapsamında çalışıp gelir elde etmekte olanların bu haktan yararlanmaları olanaklı değildir. Bu kişiler, ancak almakta oldukları aylığın, 5269 sayılı Kanunda belirtilenden daha az olması halinde aradaki farkı hak edebileceklerdir.*
- d) *Dul eşin ve kız çocuğunun evlenmesi halinde bu hak düşecektir. Erkek çocuğa 20 yaşına kadar aylık ödenecek, çocuğun yükseköğrenime devam etmesi halinde 25 yaşına kadar aylık ödenecektir.*
- e) *175 TL dul eşe ve çocuklara bağlanacak tutarın toplamıdır. Eşin ve her çocuğun 175 TL alması söz konusu değildir; 175 TL'yi aralarında paylaşacaklardır.*
- f) *Aylıklar sabit kalacaktır, başkaca bir zam ödenemeyecektir.*⁶³

Yukarıdaki resmi kayıtlar ile belirlenen kıstasların yanı sıra Tek Parti yönetiminin CHP'si mali yardım için başvuran mebusları, ayrıca belirlediği bir soru cetveli ile sorgulamıştır. Bu soru cetveli partinin il teşkilat yetkilerine gizli surette iletilmiş ve yapılan tahkikatlar yine gizli bir surette parti genel merkezine iletilmiştir. Genel merkez mali yardım için başvuran bütün mebuslar için bu işlemi uygulamıştır. Konuyla hassas bir şekilde ilgilenen CHP Genel Sekreterliği'nin belirlediği sorular ise şunlardır:

- i. *Birinci kamutaya seçildiği tarih.*
- ii. *Bugün nerede oturuyor, nasıl geçiniyor.*
- iii. *Tekaüt maaşı var mıdır?*
- iv. *Başka bir yerden geliri veya geçim vasıtası var mıdır? Memuriyeti varsa maaşının miktarı?*
- v. *Evi, toprağı var mıdır?*
- vi. *Sayılardan ayrıldığı günden beri partimize karşı durumu nasıldır?*
- vii. *Partimize kayıtlı mıdır?*
- viii. *Muhalif teşekküllere girişmiş midir?*
- ix. *Bugünkü sıkıntısının derecesi nedir?*⁶⁴

Getirilen bu kıstaslar nedeniyle mali durumları dönemin ekonomik koşullarına bağlı olarak iyi görülen bazı mebusların başvuruları reddedilmiştir. Bazı mebusların ise muhalif teşekküllere yakınlığı nedeniyle başvuruları reddedilmiştir.

⁶⁰BCA., 490.01.525.2106.1.2.

⁶¹BCA., 490.01.525.2106.1.1.

⁶²BCA., 490.01.525.2106.1.4.

⁶³Bakırcı, Fahri, "Meclis Üyelerinin Emeklilik ve Diğer Sosyal Hakları"..., ss. 150-184.

⁶⁴BCA., 490.01.519.2085.3.4.

Tablo 2: Yardım Talepleri Reddedilen Mebuslar			
Sıra	İli	Adı-Soyadı	Mesleği
1	Biga	Hamdi Dumrul	Tüccar
2	Erzurum	Yasin Akdağ	Muallim
3	İçel	A. Şevki Göklevent	Tüccar
4	İçel	Yusuf Ziya Eraydın	Ziraat Muallimi
6	Kars	Osman Server Atabek	Maden Müh.
6	Kayseri	Mehmet Âlim Çınar	Din Adamı
7	Yozgat	Yusuf Bahri Tatlıoğlu	Çiftçi
8	Van	H. Sıddık Haydari	Çiftçi

Tablo 2, şunu göstermektedir, I. TBMM'nin bazı mebuslarının parti genel sekreterliğinin ilgili kıstaslar sonucunda vardığı kanaat gereği başvuruları reddedilmiştir. I. TBMM'de Kayseri mebusluğu görevini ifa etmiş olan Mehmet Âlim Çınar, 30 Aralık 1923'te vefat etmiştir. Ancak 1941 yılından itibaren onun birinci derecedeki aile fertlerine mali yardım yapılmıştır. 12 Aralık 1943 tarihinde ise, ailesinin mali yardım almasına, mali durumlarının günün şartlarına göre iyi olduğu kanaatine varılarak maaşına son verilmiştir.⁶⁵ Kars mebusu Osman Server Atabek, 1936-1949 yılları arasında Maden Tetkik Arama Enstitüsü'nde görevli olduğundan ve bir maaşının olmasından dolayı başvurusu kabul edilmemiştir.⁶⁶ 20 Ocak 1948 tarihinde Ahmet Hamdi Dumrul'un ailesi mali yardım talebinde bulunmuş ancak, Dumrul'un 3 Kasım 1947'de vefatı ve tüccar olmasından dolayı belirli bir mali kaynağının tespit edilmesinden dolayı ailesinin başvurusu kabul görmemiştir.⁶⁷

İçel mebusu Yusuf Ziya Eraydın da Ziraat Muallimliğinden emekli olması ve başka gelirlerinin tespit edilmesi gibi sebeplerinden başvurusu reddedilen bir diğer mebustur.⁶⁸ A. Şevki Göklevent ise 1947-1949 yılları arasında emeklilik yardımı almasına karşın maaşı 1 Ocak 1949 tarihinden başlatılmak kaydıyla kesilmiştir.⁶⁹ Göklevent'in aldığı emeklilik maaşının kesilme nedeni ise, Mersin'in Gülnar ilçesinin CHP teşkilatının parti genel sekreterliğine 5 Ocak 1949 tarihinde çektiği telgrafta yer almaktadır. Telgrafta, Göklevent'in I. TBMM'de II. Grup içerisinde yer alması ve son zamanlarda Demokrat Parti lehine çalışması ve ayrıca emeklilik maaşının da olması, parti üyeleri tarafından tepkiyle karşılanmaktadır gibi nedenler ileri sürülmesinden dolayı parti genel merkezi aldığı kararla Göklevent'e yapılan mali yardımı kesmiştir.⁷⁰ Eski Van mebusu H. Sıddık Haydari'de partiye muhalif ve Kürtçülük yaptığı gerekçesiyle mali yardım yapılmamıştır.⁷¹

Erzurum mebusluğu yapmış olan Yasin Akdağ'ın da, o dönem için geçerli bir emeklilik maaşının olmasından dolayı başvurusu uygun görülmemiştir. Yozgat eski mebusu Yusuf Bahri Tatlıoğlu'nun I. TBMM'de II. Grup içerisinde yer almış olması CHP yönetimince muhalif bir isim olarak görülmesine neden olmuştur. Bu nedenle Tatlıoğlu'nun başvurusu reddedilmiştir.⁷² Bu durum, Tek Parti döneminde CHP'nin toplumsal grup veya bireylere belirli bir ideolojik yaklaşıma yaklaştığının açık bir göstergesi niteliğindedir. Özellikle partinin taşra yetkilileri tarafından kişilerin muhalif teşekküllere yakınlığı veya içinde yer almadığının sorgulanması, Tek Parti döneminde kişiler hakkında verilerin toplandığı ve onların fişlendiği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 3: İş talebinde Bulunan Mebuslar			
Sıra	İli	Adı-Soyadı	Mesleği
1	Edirne	Mehmet Şerafettin Aykut	Avukat
2	Hakkâri	Seyyid Müslihittin Tunca	Çiftçi
3	Kırşehir	M. Sadık Savtekin	Hukukçu

⁶⁵BCA., 490.01.518.2080.1.

⁶⁶BCA., 490.01.519.2085.4.; Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel (2010), *TBMM Albümü 1920-1950...*, s. 42.

⁶⁷BCA., 490.01.520.2088.1.

⁶⁸BCA., 490.01.519.2082.1

⁶⁹BCA., 490.01.523.2099.1.

⁷⁰BCA., 490.01.523.2099.1.1.

⁷¹BCA., 490.01.525.2107.1.4.

⁷²BCA., 490.01.519.2085.1.

Bu dönemde I. TBMM'nin bazı mebusları mali yardım almaktan ziyade CHP parti yönetiminden iş talebinde bulunmuşlardır. Tablo 3'de görüleceği üzere M. Şerafettin Aykut ve M. Sıddık Savtekin hukukçu olmalarından dolayı meslekleri ile alakalı devlet birimleri içerisinde kendilerine bir memuriyet ihdas edilmesini talep etmişlerdir. İki mebusun şikâyetlerindeki ortak nokta devrin zor hayat koşullarından dolayı ailelerinin geçimine sağlamakta yaşadıkları zorluktur.⁷³ Yalnız, S. Müslihittin Tunca çiftçilikle uğraşmasından dolayı geçim zorluğu çektiğini bildirmiştir. Ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak için Ankara'da kendisine devamlı surette bir memuriyet verilmesini istemiştir.⁷⁴

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti'nin başlangıcı her ne kadar 1923 olarak kabul edilse de Cumhuriyetin en önemli mimarlarından biri de I. TBMM'dir. 1920-1923 yıllarının fevkalade şartları dâhilinde ülkenin istiklalini tesis etmekte I. TBMM üstüne düşen görevi en iyi şekilde yerine getirmeye çalışmıştır. Birinci meclisin ilk mebusları büyük zorluklara göğüs gererek üstlerine düşen vazifeyi 1923 yılına kadar sürdürmüşler ve görevlerini II. TBMM'ye devretmişlerdir. Tarihsel süreç içinde ülkede kurulan Tek Parti yönetimi dâhili ve harici meselelerle uğraşmış ve ülkeyi hızlı bir şekilde kalkındırmak istemesine karşın, ümit edilen başarı kısmi düzeyde kalmıştır. Özellikle 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ve II. Dünya Savaşı süreci ülke ekonomisi üzerine mühim yükler bindirmiştir. Bu sebeple halkın gündelik yaşam koşulları çarpıcı şekilde olumsuz etkilenmiştir.

1940'lı yıllara gelinene kadar Osmanlı döneminde olduğu gibi Cumhuriyetin ilk yıllarında da mebusların emeklilik hakları bulunmamaktaydı. Ancak ülkenin içinde bulunduğu zor ekonomik koşullar toplumun birçok kesimi gibi I. TBMM'nin bazı mebusları ve aileleri derinden etkilemiştir. 1939 yılından başlayarak, I. TBMM'nin üyelerinden bazılarının zor mali durumda olmalarından dolayı ve ülkenin istiklali yolunda gösterdikleri büyük emeklerinden dolayı çeşitli mali yardımlar yapılmıştır. İlk defa 1941 yılında yasalaşan mali yardım ödeneği sınırlı olup I. TBMM üyelerinin durumlarını iyileştirmek için olması, bir vefa örneğiydi. 1948-1949 yılları arasında ise emeklilik hakkı tanınmış olması yeni Türkiye'nin sosyal devlet olma vasfının bir tecellisi olarak tarihe geçmiştir.

1939-1949 yılları arasında toplam 75 mebus mali yardım için başvurmuştur. Bunlardan 67'sinin başvurusu kabul görülmüşken, 8'inin ise reddedilmiştir. 3 mebus ise mali yardımdan ziyade iş talebinde bulunmuştur. Başvurusu kabul edilen mebuslardan 5'i 1939 yılından daha önce vefat etmelerine karşın birinci derecedeki aile üyeleri tarafından müracaat yapılmıştır. 22 mebus ise 1939-1949 yılları arasında vefat etmiş olmasına karşın aile üyelerine yardım yapılmasına bir kişi hariç devam edilmiştir. Mali yardım için başvuran mebusların il bağlamında çeşitlik göstermesine karşın en çok başvuruyu yapan Muş'tur. Bölgesel açıdan ise Akdeniz mebusları en çok başvuranlardır. Mesleki dağılımları ise çeşitlik göstermesine karşın en fazla müracaat, din adamları ve tüccar olanlardan gelmiştir.

Başvurusu reddedilenlerin ortak yönü mali durumlarının dönemin şartları açısından yeterli olarak görülmüş olmasıdır. A. Şevki Göklevent, H. Sıddık Haydari ve Y. Bahri Tatlıoğlu gibi mebuslar hakkında CHP parti yetkilileri tarafından yapılan tahkikatlar sonucunda I. TBMM'de II. Gurup içerisinde yer almaları ve parti aleyhine muhalif kişiler olarak fişlenmelerinden dolayı mali yardım başvuruları reddedildiği gibi daha sonra kesilmiştir de. Bu örnek, Tek Partili yıllarda CHP'nin toplum ve fertlere yaklaşımında bazı ideolojik özellikleri dayattığını göstermektedir. Ayrıca bireyler hakkında parti ve devlet olanakları kullanılarak hususi tahkikatlar yapıldığı parti aleyhine olabilecek kişilerin fişlediği de açıkça anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- BCA., 30.1.17.99.35.
- BCA., 30.10.120.858.15.
- BCA., 30.10.5.25.2.
- BCA., 490.01.518.2080.1.
- BCA., 490.01.519.2082.1.
- BCA., 490.01.519.2085.1.
- BCA., 490.01.519.2085.3.4.
- BCA., 490.01.519.2085.4.
- BCA., 490.01.520.2088.1.
- BCA., 490.01.523.2099.1.
- BCA., 490.01.523.2099.1.1.
- BCA., 490.01.525.2105.1.1.
- BCA., 490.01.525.2106.1.1.
- BCA., 490.01.525.2106.1.2.
- BCA., 490.01.525.2106.1.4.
- BCA., 490.01.525.2106.1.51.
- BCA., 490.01.525.2106.1.8.

⁷³BCA., 30.10.5.25.2.; BCA., 30.10.120.858.15.

⁷⁴BCA., 30.1.17.99.35.

- BCA., 490.01.525.2106.1.97.
BCA., 490.01.525.2107.1.4.
AKYILDIZ, Hasan-EROĞLU, Ömer (2004). "Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları", *SDÜ İİBF Dergisi*, Cilt: 9, S. 1, s. 43-62.
ALTUÇ, Yılmaz (1999). *Türk İnkılâp Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul.
ATATÜRK, Kemal (1996). *Nutuk*, Cilt 1, M. E. B. Yayınları, İstanbul.
BAKIRCI, Fahri (2007). "Meclis Üyelerinin Emeklilik ve Diğer Sosyal Hakları", *Yasama Dergisi*, S. 5, Nisan-Mayıs-Haziran, s. 150-184.
BIYIKLIOĞLU, Tevfik (1960). "Birinci TBMM'nin Hukuki Statüsü ve İhtilalci Karakteri", *Bellekten*, Cilt XXIV, S. 93-96, s. 648.
BİGAT, Şevket Güney (2007). "Ülkemizde İş Ve Sosyal Güvenlik Hukukunun Tarihsel Gelişimine Kısa Bir Bakış", *İstanbul Barosu Dergisi*, Cilt 81, S. 1, ss. 43-52.
CEBESÖY, Ali Fuat, (1960). *General Ali Fuat Cebesoy'un Siyasi Hatıraları*, Cilt1, Vatan Neşriyat, İstanbul.
ÇAVDAR, Tevfik (1985). "Cumhuriyet Dönemi Türk İktisadi Düşüncesi", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 1074-1084.
DEMİRDEN YÜZGEÇ, Ayşegül (2006). *Birinci Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı Ve Faaliyetleri (1920-1923)*, Yayınlanmamış Y. L. Tezi, Isparta: SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
DEMİREL, Ahmet (1995). *Birinci Mecliste Muhalefet: İkinci Grup*, İletişim Yayınlar, İstanbul.
----- (1994). *Birinci Meclis'te Muhalefet*, İletişim Yayınları, İstanbul.
Ezherli, İhsan (1986). *Türkiye Büyük Millet Meclisi 1920-1986*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara.
GÜNEŞ, İhsan (1987). *Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Düşünce Yapısı*, Eskışehir.
GÜRALP, Şerif (1958) *İstiklal Savaşının İç Yüzü*, İstanbul.
İNCEKARA, Ahmet (1998). "Türk İktisat Politikalarının Analizi", *Yeni Türkiye: Ekonomik, İdari, Hukuki Değerlendirme*, (Editör: Güler Eren), Cilt 5, Ankara, s. 3233-3243.
KİLİ, Suna (1982) *Türk Devrim Tarihi*, Tekin Yayınevi, İstanbul.
KOCATÜRK, Utkan (1987). *Atatürk*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
ÖZTÜRK, Kazım (1973). *T.B.M.M Albümü (1920-1973)*, Önder Matbaası, Ankara.
"Sivas Kongresince Seçilen Temsil Heyeti Üyeleriyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde Bulunan Üyelere Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanun", *Resmi Gazete*, S. 7084, 20 Aralık 1948.
ŞAPOLYO, Enver Behnan (1935). "Ankara'nın Göçen Taş Hanı", *Varlık*, S. 44, s. 314.
----- (1969). *Mustafa Kemal ve Birinci Büyük Millet Meclisi*, Ülkemiz Yayınları, Ankara, s. 6-8.
T.B.M.M Albümü (1920-1994), (1994) T.B.M.M Genel Sekreterliği Yayınları, Ankara.
TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, Cilt 14, Toplantı: 3, 15 Aralık 1948, s. 123.
YILDIRIM, Sema-ZEYNEL, Behçet Kemal (2010). *TBMM Albümü 1920-1950*, TBMM Yayınları, Cilt 1, Ankara.

Ekler

3
32261

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Sayın Cahit Kocur
B. M. M. T. ci Devre zabuk y. sparta Maluden

ulubozlu

Türkiye Büyük Millet Meclisinin birinci devresinde azalık etmiş olanlardan muavenete muhtaç bulunanlara para yardımı yapılması hususu C.H.P. Meclis Gurupunun umumî toplantısında kararlaştırılmıştır.

Bu karara göre hazırlanan ve Genel Başkanlık Divanının tasdikine iktiran eden kararnamede mesleği memuriyet olup ta mebusluğa intihap ve hususî kanunlarına tevfiikan tekaütlükleri icra edilmiş olanlara tahsis edilmiş bulunan en yüksek tekaüt maaşının tevkifattan sonra ele geçen 94 lira 48 kuruşu esas ittihaz edilmiş ve bu ölçüye göre tekaüt aidatları veya halen müstahdem buldukları memuriyetlerin maaş ve ücretleri veyahut arazi , emlak ve akara sahip olanların aylık gelirleri 95 liraya baliğ olmayanlara yardım yapılması tasvip olmuştur.

Bu esas dahilinde yapılan tetkikat neticesi (3) serisine ayrılmamız ve yaşadığınız müddetçe ve şahsınıza münhasır olmak üzere size ayda *elli* lira para yardımı yapılması yüksek Genel Başkanlık divanının tasdikine iktiran eden 18.2.1941 tarihli ve 77 sayılı kararname ile kabul edilmiştir.

Bu para her üç ayda bir *C.H.P. ulubozluk J.H. Kızılcığı* vasıtasıyla tediye olunacağını ve 1 mart 941 tarihinden 31 mayıs 941 tarihine kadar olan üç aylığınızın tutarı olan *yüz elli* liranın gönderildiğini bildirir, saygılarımı sunarım.

C.H.P.Genel Sekreteri
Erzurum Mebusu

Dr.A.F.Tuzer

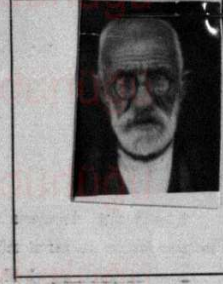
Re.

132 /

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Devre azâlarından
muhtaç olanlara C. H. P. since yapılan
yardımlara ait yoklama ilmühaberi

Esas ve tahakkuk fişi numarası : B. 8. X

C. H. Partisince : yardım yapılanın adı ve Soyadı	adı ali rıza	soy adı ata ışık
Doğduğu yer ve doğum tarihi	akseki kazasının ibradı nahiyesin ve 1281 tarihinde doğmuştur hayatının son derece -sini yaşamakdayım	
Yardım miktarı	50 lira evrakı nakdiyedir	
Resmî daire- lerde veya resmî veya hususî mü- esseselerde çalışıyorsa	Daire veya müessesenin adı	yokdur
	Vazifeye alındığı tarih	yokdur
	Verilen maaş veya ücret mikdarı	yokdur
	Dairesince bu hususun tasdiki	yokdur
Bir suç ile mahkûm edilmişse derecesi ile müddeti	çok şükürler olsunki hiç bir suçla mahkum degilin	
Varsa emlak, arazi veya âkarından mütevellit servet ve iradi miktarı ve aylık geliri	emlak ve âkarımı ve araziden kısmı mühürümü bor- ca karşı satdım bu gün 1000 lira daha borçluyu m. araziden vâsati olarak 20 lira ayda ele geçe- tekaüt maaşım yokdur bilir buda borçun faizi -ni bile ödeyemez	
Varsa tekaüt aidatı miktarı (Ele geçeni)		
Varsa tekaüt aidatını hangi emvalden aldığı ve cüzdan numarası	hiç bir emvalden bir para -almadım cüzdanımda yokdur	
İkamet ettiği mahal ve mufassal adresi	içel dahilinde mut kazasının binar başı mahallesinde eski içel mepusu ali rıza ata ışık	

Yukarıda yazılı sualler cevaplarının doğru olduğu ve bu yoklama ilmühaberi sahibinin berhayat
bulduğu tasdik olunur. 2015/941

Parti teşkilâtı olan yerlerde Parti İdare Heyetlerinin
olmayan yerlerde Beldiye veya şubelerinin veya ihtiyar
Heyetlerinin tasdik yeri

C. H. P. since yardım yapılanın
İmza ve mühürü

Boş İmza
H. Çevirgeni
H. Çevirgeni

58

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Adı : Abdülğani (Eski Muş sayı)

- 1 - Birinci Kamutaya seçildiği tarih
- 2 - Bugün nerede oturuyor , nasıl geçiniyor ?
- 3 - Tekant Maaşı var mıdır ?
- 4 - Başka bir yerden geliri ve ya geçim vasıtası var mıdır ?
Memuriyeti varsa maaşının miktarı ?
- 5 - Evi , toprağı var mıdır ?
- 6 - Sayıtlıktan ayrıldığı gündenberi partimiz bakımından durumu
nasıldır ?
- 7 - Partimize kayıtlı mıdır ?
- 8 - Mahalif teşekküllere girmiş midir ?
- 9 - Bugünkü sıkıntısının derecesi ?

-
- 1 - 336 Senesinde .
  - 2 - Kendisi Bitlisli olup halen Malatyada dava vekâleti yapmakla
geçinmektedir .
  - 3 - Tekant maaşı almaktadır .
  - 4 - Başka bir yerden geliri olmadığı gibi Memuriyeti de yoktur .
  - 5 - Evi yoktur . Kızıl meşcit mahallesinde bir miktar toprağı vardır .
  - 6 - Partimiz hakkında kötü durumu işidilmemiştir .
  - 7 - Burada bulunmadığı için partimize kayıtlı olup olmadığı malum
değildir .
  - 8 - Mahalif teşekküllere girdiği işidilmemiştir .
  - 9 - Sıkıntısı yoktur .

47

5